

Egy nyíradonyi nótafa

DÉVAI JÁNOS

Először 1973-ban hallottam hangfelvételtől Kurtyán Györgyné csodálatos éneklését. A Hajdú-Bihar megyei gyűjtők: dr. Papp János, Bencze Lászlóné dr. és Czövek Lajos is többször megfordultak nála, számtalan hangfelvételt készítettek. Rómer Ottó kollégámmal 1978-ban határoztuk el, hogy teljességre törekvően felgyűjtjük Kurtyán Györgyné dalanyagát. A 80-as évek elején egyedül is többször megfordultam nála, hogy emlékezete mélyéről előcsaljam a még fel nem vett dalokat. Gyűjtés közben többször is volt alkalmam elbeszélgetni családjáról, életéről. Így emlékezett:

„Édesapám itt született Nyíradonyban 1868-ban, édesanyám pedig 1882-ben Nagykároly alatt egy tanyán, Korparéten.”

Apját Keczán M. Györgynek (azért M. György, mert több Keczán nevű volt a faluban és így különböztették meg őket), anyját Tálás Flórának hívták. Anyai nagyapja Tálás János, nagyanyja Komám Mária. A nagyszülők is nyíradonyiak voltak, de Korparéten éltek és dolgoztak „mint cselédember ment tanyáról—tanyára”. Apai nagyapja, Keczán M. Mihály, nagyanyja Belme Flóra, akik korán meghaltak és az apja árván nevelkedett. Az apja első felesége Círják Flóra — ő is nyíradonyi volt —, házasságból két fiú született 1896-ban, Keczán Mihály és 1898-ban Keczán György. Az apja Keczán M. György első felesége meghal. „Még meg sem voltam mikor Korparétról az anyámék visszaköltöztek Nyíradonyba.” 1902-ben Keczán M. György házasságot köt Tálás Flórával. A házasságból nyolc leány született. 1905-ben Keczán Flóra (Nyizsnyik Józsefné), 1907-ben Keczán Amália (Kurtyán Györgyné), 1908-ban Keczán Anna (Czirják Lászlóné), 1912-ben Keczán Julianna (Tóth Józsefné) 1914-ben Keczán Ilona (Mercs Györgyné), 1916-ban Keczán Johanna (Lázár Mihályné), 1918-ban Keczán Irén (Barnucz Mihályné) és 1922-ben Keczán Erzsébet (Benák Józsefné).

Így tizen voltak testvérek „de a két fiúval mink csak apáról vagyunk testvérek.”

Az anyja elbeszéléséből tudja, hogy Korparéten nehéz sorsban éltek. A nagyapja, Tálás János, cselédek kondása volt. „Nem urasági kondás, a cselédek állatait őrizte.” Amikor a nagyapja meghalt a nagyanyja visszaköltözött Nyíradonyba, „mert volt egy kis háza”. A nagyszülőknek három gyermeke volt. Tálás György, Flóra és Mária. Az anyja, Flóra szegényen élt, de miután férjhez ment gazdálkodtak. „Volt földjük, az apám örökölte, nem vette, s ebben dolgoztunk. De sajnos az apám elment ke-

zesnek a kétegytestvére (unokatestvér) gyermekének. Így aztán az apám vagyona, 80 hold föld mind elment. Még a házat (szülői ház) is saját pénzén vásárolta meg a sógorom. Pedig abban a házban nevelkedett még az apám hét testvére is.”

Gyermekkor

Az iskoláit Nyíradonyban járta. 1914-ben volt első osztályos. Otthon nagyon sokat dolgozott, nem is járt több osztályt. „Az édesapám azért nem volt a 14-es háborúban katona, mert két vagyont tartott fenn. Az öccsét és az övét. Az öccsét elvitték.” Több gyerekdalt is iskolában tanult. A gyerekjátékokról így mesél:

„Mikor kimentünk szünetre, körül álltunk, letérdeltünk. Egy gyerek kívül, egy belül volt a körön. A külső gyerek egy kendővel körül ment és ezt mondta:

Tüzet viszek, nem látjátok,
Ha látnátok, ótanátok,
Lányok, ég a rokolyátok.

Aki kívül volt, és amelyik mellett megállott felfogta a ruháját és a kendőt alálökte, majd így kiáltott:

Ég a komámasszony ruhája!

Akinél a kendő volt az helyet cserélt a körön belül lévővel, aki kiáltott az letérdelt a helyére.”

„Amikor már nagyobbcskák voltunk, kint voltunk a határban libával, disznóval, tehénnel. Fiúk, lányok összeálltunk és akkor játszottuk a ludas játékot.”

Ifjúkor

A népdalok nagy részét szüleitől tanulta, de főleg anyjától. Esténként vacsora után gyakran énekeltek. „Hát úgy mondjam meg ahogy igaz, ha nem olyan nótás lett volna az anyám, meg nem olyan jókedvű, talán ki se bírta volna. Amikor édesanyám felkelt, reggel hátrakötötte a kendőt a fején, hozzáfogott a munkához, azonnal nótához kezdett.”

A lányok szinte mind megtanulták az anyjuk énekeit. Közösen is nagyon sokat énekeltek.

„Mindíg a határé voltunk, amikor már az első kapát a földbe vágtuk nótára kezdtünk. Flóra testvéremmel nagyon szerettem énekelni. Mentünk tengerit vetni, munka közben mindig énekelünk. Amikor jött az aratás, nem hagyott apám bennünket aratni, elmentünk részessel. Minden tizedik kereszt azé volt, aki felvállalta. S ott is, amikor a sarlót az első marékba belevágtam, hogy az ölembe vegyem, mindjárt nótára kezdtem. Jaj, jaj nagyon szerettünk mindent, de a dalt a legjobban. Akár mennyit

dolgoztunk, soha se voltunk elfáradva. Amikor hazamentünk azt kérdeztük az anyánktól: hívtak bennünket a dörzsölőbe? Mentünk örömmel, ott is sok dalt lehetett tanulni.”

A dörzsölőben a kendert a lábuk alá tették és azt addig puhították amíg olyan puha nem volt, hogy a gereben alá lehetett tenni. „Ha éjjelig tartott, éjjelig voltunk és örömmel énekeltünk, dörzsöltünk. Jó találkozó hely is volt a fiúkkal.” De jó alkalom volt a dalolásra a fonó is. Kibéreltek egy házat, ez volt a fonóház és esténként oda jártak fenni. Guzsalyról fontak.

„Eljött az idő arra is amikor elmentünk a bállokba, lakodalmakba. Ott zenekar is húzta. Volt két első primás, kontrás, bőgős és cimbalmos. Amiket énekeltünk, a zenekar is játszotta. Nem olyan díszitetten, hanem simában.” „Mikor megállott a zenész, ők hallgattak, mert nekik az is fizetve volt, de én intettem rájuk és mondtam a dalt, hogy melyiket húzzák. Rögtön jó hangulata lett mindenkinek.”

Tánc közben gyakran csujjogattak:

Azért vagyok ilyen kicsi
Sokat megrázott a csacsi
Ajaj, jaj, jaj, jaj, jaj, jaj.

Úgy szeretem az öreget
Mint a bivaly a töreket
Ajaj, jaj, jaj, jaj, jaj, jaj.

Mikor az utcán vonultunk az esküvőre, ezt csujjogatták:

Piros rózsa borulóba
Most vagyunk az indulóba
Ajaj, jaj, jaj, jaj, jaj, jaj.

Azért vagyunk ilyen vig
Hogy a menyasszonyunk szíp
Ajaj, jaj, jaj, jaj, jaj, jaj.

Az esküvőről hazafelé ezt kurjongatták (saját magát mondja):

Levendula megágasult
Keczán Máli megpárosult
Sok szép legény járt utána
Kurtyán Gyurka lett a párja
Ajaj, jaj, jaj, jaj, jaj, jaj.

Akinek nincs semmi dolga
Jöjjön a lakodalomba
Ajaj, jaj, jaj, jaj, jaj, jaj.

Elmondása szerint a legények nem csujjogattak a táncban. Mielőtt a lányok férjhez mentek „az anyám idejében”, a lányos háznál gyakran tartottak örömsiratót. Dallamára már nem emlékezett.

Felnőttkor

Síráttak halálesetkor is. A halottat még háznál ravatalozták fel, „terítették ki”. Rokonok, szomszédok, ismerősök sokan voltak egy virrasztóban. „Én szerettem ezzel kezdeni”:

1. Jézus az én reményem
Mély sír földön be már
Nincs ok remegve félnem
Rám a menny üdve vár
2. Boldog ki hisz nevemben
E szó örökkön él
Az üdv megmérhetetlen
Melyet nekünk ígér
3. Nyugton megyek elődbe
Szerelmes Jézusom
Te hívsz fel a nagy égbe
Hol nincsen fájdalom
4. Te tisztítál meg engem
Mekérleled atyád
Ki most nekem a mennyben
Örök jutalmat ad
5. Hozzad méltó dicséret
Kinek jó ajkíra
Ki értünk adtad élted
Ó Isten egy fia
6. Nem fáj már a betegség
A menny az én honom
Ó drága nagy kegyesség
Ó égi irgalom
7. Az élet száz bajában
Te védtél engemet
Most a hívők lakában
Te adsz nekem helyet
8. Ó boldog én, ki pályám
Csendben bezárhatom
Lelkem neked ajánlom
Mégváltó Jézusom

„Mikor az apám meghalt, sokan körülfogtuk a koporsóját és mind keservesen sirattuk, mert nagyon jó apa volt, nagyon sajnáltuk őt. Sirattuk mindazt amit velünk tett, azt a jót amilyen hűséges volt hozzánk. Énekelve mondtuk: Drága jó édesapánk, hogy tudjuk elfelejteni magának ezt a sok jó hűségét amit velünk tett. Hiszen ilyen apa még a világon sincs mint maga volt, mert maga nagyon hűséges volt.”

Mikor vitték a temetőbe és szóltak a harangok így siratták: „Ó harangok, harangok jaj, de szépen szólaltok...”

A sír szélénél így folytatták: „Isten áldja meg jó édesapám, a jó Isten adjon magának boldog nyugodalmat készítse meg az örök emléket.”

Az apja 1938-ban, az anyja 1966-ban halt meg. 1924. október 27-én kötött házasságot Kurtyán Györggyel. Négy gyermekük született: Kurtyán György (meghalt), Kurtyán Mária, Kurtyán Illés és Kurtyán Ferenc. A férje 1926-ban kiment Kanadába majd Amerikába és 1929 nyarán jött vissza. Akkor vettek egy telket a nagybátyjuktól, építettek és ma is ott élnek. 1978-ban kapta meg a Népművészet Mestere címet.

Kék kú, veres kú, bíjj ki a fű-lem-ből,

Ad-jál ke-ket vagy ve-re-sét vagy tiszta fe-he-ret.

Gó-lya gó-lya ge-li-ce, mi-vel jöt-tél ha-ra?

Sip-pal, dob-bal, nyá-ni he-ge-dü-vel.

Jecs-két lá-tok, szep-löt mo-sok, sely-met gom-bo-lyi-tok

Új a ker-dőm, el a - ka - rom vi - sel - ni,

De az a - nyám nem a - kar - ja en - ged - ni.

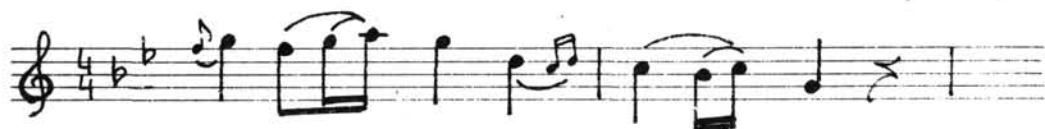

En - gedd a - nyám, ha - gy kös - sem fel még - egy - szer,

Jö - vő ősz - szel a gyöngy - ko - sár - nít te - szem fel.

Új a csizmám, el akarom viselni,
De az anyám, nem akarja engedni,
Engedd anyám, hogy húzzam fel még egyszer,
Jövő ősszel a rezes csákót teszem fel.

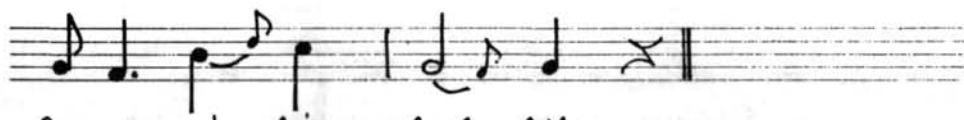
Haj-nal - lik, haj-nal - lik,

De nem jól haj-nal - lik,

A sám - so-nyi ha-tár fe-lől,

Szo-mo-ni hír hal-lik.

Megöltek egy kocsist,
Hatvan forintjáér,
Belelőtték a Tiszába,
Piros pejllováér.

Tisza bé nem vette,
Partjára vetette,
Arra ment egy hajós legény,
Hajójába tette.

Arra ment az anyja,
Költi, de nem hallja,
Kelj fe, kelj fel, kedves fiam
Hadd vigyelek haza.

Arra ment rózsája,
Költi azt meghallja
Kelj fel, kelj fel, kedves rózsám,
Gyere velem haza.

Nem mehetek haza,
Mer' meg vagyok halva,
Zsebbe való penecilus késem
Szívembe van szúrva.

Parlando, rubato

Pal-lag-ra te-rült a ju-hom.

Cseng bung raj-ta a ha-ran-gom.

Cseng bung raj-ta, a-lig hal-lom,

Hal-va fek-szik a ga-lam-bom.

Bárcsak addig ki ne vinnék,
Még én innen haza mennék,
Koporsójára borulnék,
Jaj, de keservesen sírnék.

Csonka torony, nincs teteje,
A juhoknak nincs mezeje,
A juhoknak mező kéne,
Nékem szép szerető kéne.

Parlando. + rubato

Er-dő, er-dő, ke-rek er-dő,

Kö-zé-pé-be két szál vessz-ő

Raj-ta van egy ri-gó ma-dár

E-gyik ág-ról má-sik-ra száll.

Rég megmondtam rigó madár,
Savanyú vizet ne igyál,
Én a savanyúból ittam,
A babámtul elmaradtam.

Parlando

A - ludi baba, a - ludi ba - ba,

Is - ten - ke al - tas - son el,

An - gyal - ka meg köt - sön fel.

Zöld bü-zá-ba van egy kes-keny gya-log-út,

A-mé-ken a ré-gi ba-bám el-in-dul,

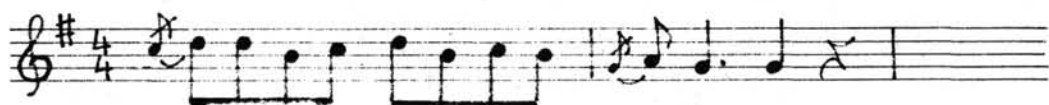
Ré-gi ba-bám térj visz-sza az i-gaz u-tad-ra,

Gon-dolj rá a szom-bat es-ti sza-vad-ra.

Az utamból visszatérni nem lehet,
A szerelem széles lángja nem enged,
A szerelem szélesebb a Tisza vizénél,
Árvább vagyok a lehulló levélnél.

Zöld a kökény, ha megérik, fekete,
Már minálunk barna legény ne gyere,
Házunk előtt van egy lóca, arra se ülhetsz,
Mert már nékem szeretőmnek nem kellesz.

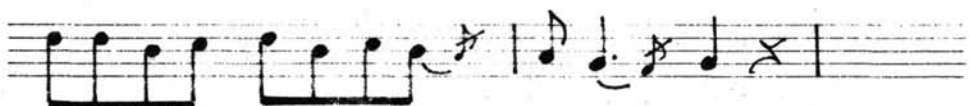
Sze-per, szól a fű-le-mű-le haj-nal-ba,

Fá-radt ba-ka az á-gyá-ba tall-gat-ja,

Kelj fel ba-ka, sze-rel-vel-myed pu-cold ki,

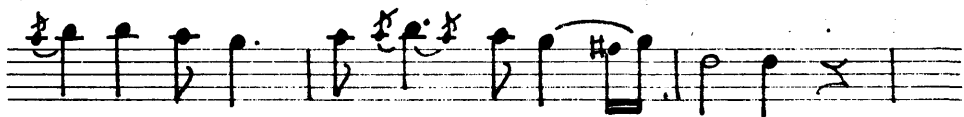
Reg-gel hat ó-ra-ra ki kell vo-nul-ni.

Kivonulok a laktanya elébe,
Százados úr áll a század elébe,
Hős fiaim kijelentem előre,
Egyenesen lemegyünk a harctérre.

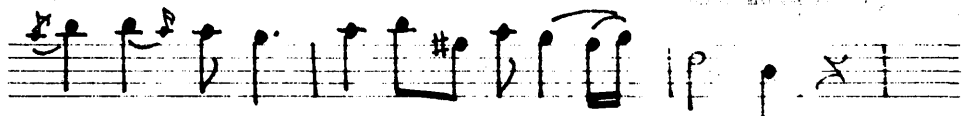
A harctéren megindul a hadsereg,
Az erdőbe még a fa is kesereg,
Szólnak az ágyúk, ropognak a fegyverek,
Most látszik meg, mit ér egy magyar gyerek.

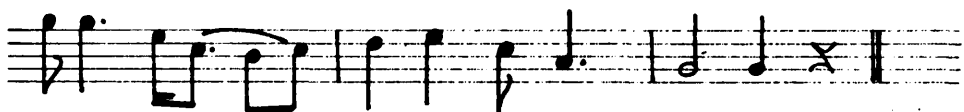
Kis-ke ma-dár szál-lott a va-sút-ra,

Is-ten ve-led ba-bám u-tol - ja-ra.

Nem fo-gok a há-szátok e-lött jár-ni.

Tu-dom fog az ár-va szí-ved faj-ni.

Isten veled kis falum örökre,
Én elmegek meghalni messzire,
A szívemet éles golyó járja,
Leseper a hegyek oldalára.

Te-me-tő ka-ru-ja

Sar-ki-gy ki van nyit-va

Ar-ra jár-nak a nyír-a-do-nyilá-nyok,

Ró-lam sze-dik a vi-rá-got.

Szedjétek, szedjétek
Rólam a virágot,
Csak azt az egy fehér liliomot
Lányok le ne szakítsátok.

Ha leszakasztjátok,
El ne hervasszátok,
Ültessétek a sírom közepébe,
Mélyen a fekete földbe.

Haj megy, megy, ter- mett megy

ter-mett megynek á-ga, annak lehaj-lá-sa

az az é-des bor, ki minden nap forr,

aki abból sokat iszik a torkára foly!

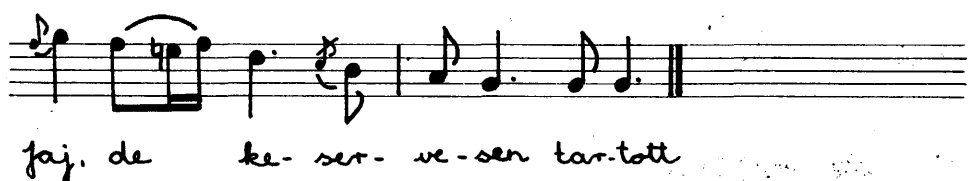
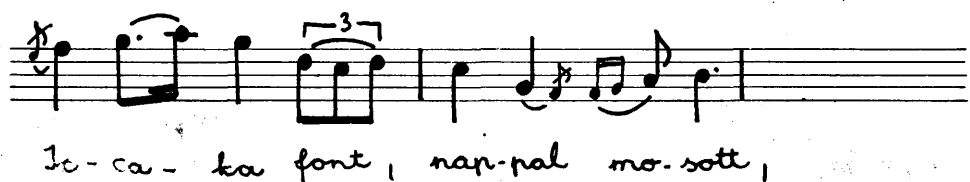
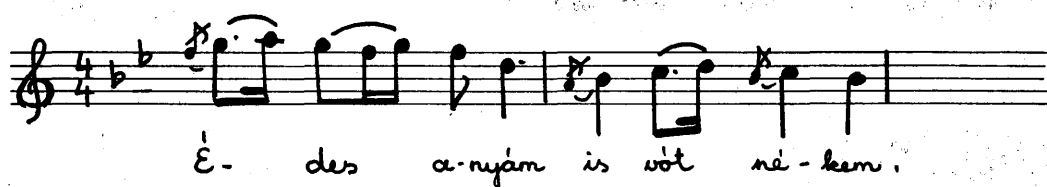
Gé-resi gyöngyösi, kelepesi tánc,

Egy hét-fü, két szer-da,

Kettő három egy öitörtök dob-szer-da.

Édesanyám rózsafája,
Engem nyitott utoljára,
Bár engem se nyitott vóna,
Szebb a bimbó, mint a rózsa.

Árok van itt ugrani kell,
Szép lány van itt, köszönni kell,
Köszönni kell a szép lánynak,
Vállaljon el babájának.

Haza is kéne már menni,
Meg kén a szállást köszönni,
Köszönjük a szállás adást,
Adjon Isten jó éccakát.

Sej, hogy-ha le-me-gyek a rét-re ka-szál-ni,

Sü-ni a fű nem tu-dok ren-det vág-ni.

Te-le van a ren-dem al-ja te-a-nó-zsá-val,

Sej, te-le van a szí-vem szo-mó-ni-ság-gal.

Sej, hogyha lemegyek a rétre kaszálni,
Leülök a rend végire búsulni.
Bús az idő, bús vagyok én sej, haj, magam is,
Sej, sirat engem az erdőbe ja madár is.

Es - te es - te , de sze - rel - mes kedd es - te .

De sze - rel - mes lány - nál vol - tam az es - te .

Le - hul - lott a rez - gő nyár - fa le - ve - le .

Kar - ja - im közt a - lud - tal el az es - te .

Éjfél után kezd a csillag ritkulni,
Kelj fel babám, ha el akarsz indulni.
Fel is kelek, mer' nem tudok aludni,
A szerelem nem hagy engem nyugodni.

Éjfél után nem aludtam egy órát,
Végig hallgattam a babám panaszát.
Éjfél tájban kezdtem elszenderedni,
Jaj, de sokat kell egy lányér' szenvedni.

Én va-gyok az é-des-a-pám bé-re-se,

Én e-lőt-tem jár az ö-kör né-gyes-be,

Ki-csa-pom a no-tel-lős ka-ri-ká-som.

Gye-re ül-jél az ö-lem-be ga-lam-bom.

Egy béresnek nem szabad megijedni,
Mer' az Isten restellővel teremti,
Zöld erdőben nem zörög a fügefa levél,
Ha nem fújja a májusi hideg szél.

Virág ökröm ha kihajtom a rétre,
Gyöngyharमतot magam vágom előtte,
Nem hallom a Virág ökröm harangját,
A szeretőm mással éli világát.

Ma-gyar hu-szár nix a sar-kan-tyi-ja.

Nem pen-ge-ti töb-bet a ka - pumba

Majd pen-ge-ti a nagy-vá-ra-di vár-ba,

Ott is csak a Mar-cika szo-bá-ja-ba.

Magyar huszár felül a lovára,
Bevágat a nagyváradi várba,
Meggondul a nagyváradi harang,
Kisangyalom, látlak-e valaha.

Sej, ki-csi va-gyok mé-gis ka-to-na va-gyok a

jász-be-ré-nyi ka-ozár-nyá-ba her-va-dok.

Ugy her-va-dok mint "össz-szel a fa-le-vel.

Sej í-des-a-nyám ka-to-ná-nak ne-vel-tél.

Sej, katona se lettem vóna de soha,
Ha az anyám be nem íratott vóna,
De az anyám még akkor beíratott,
Sej, kicsi vótm a bölcsőbe ringatott.

Ugy a-kar-ta-lak sze-ret-ni ne tud-ják,

De j'az e-gek rám vi-lá-gó-si-tot-ták,

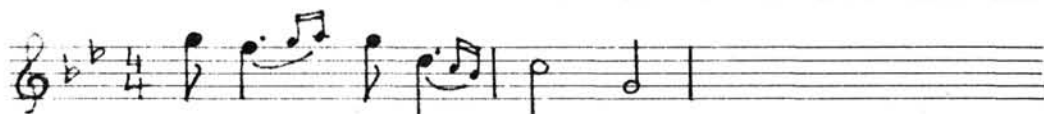

Lám vi-lá-gó-si-tot-ta-j'a ma-gas ég,

Kis an-gya-lom nem le-he-tek a ti-ed.

Fájhat annak a kislánynak a szíve,
Kinek más faluba j' a szeretője,
Lám az enyém vélem van egy faluba,
Mégsincs a szívem nyugodalomba.

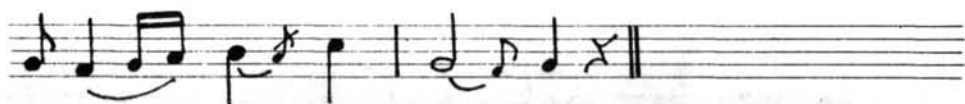
De nem az a gaz - da ,

Ki - nek hat ök - se van ,

Hanem az a gaz - da ,

Ki - nek nyolc lá - nya van .

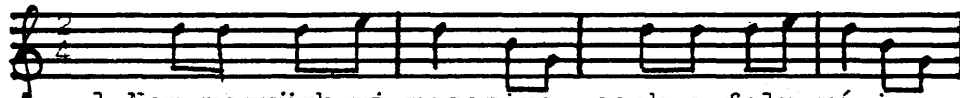
Szépen felneveli,
Szárnyára ereszti,
Keservesen nézi,
Hogy más üti, veri.

Mer' a gazdag legény,
Üti, veri, rúgja,
De a szegény szolgálégy,
Öleli, csókolja.

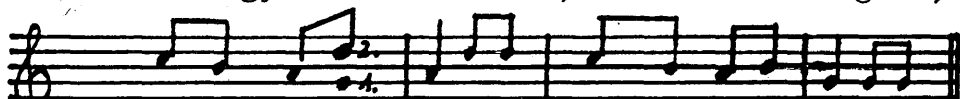
Kottamelléklet

1. dallam /AP 11252/

$\text{♩} = 96$

1. Nem megyünk mi messzire, csak a falu végire,

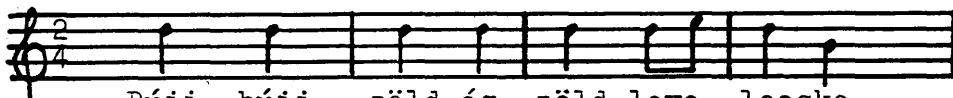
Ott se leszünk sokáig, csak tizenkét óráig.

2. Hej tulipán, tulipán, teljes szekfű, szarkaláb,

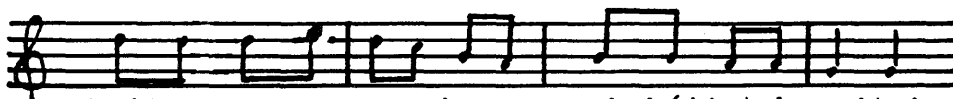
Rózsafának illatja a szívem szomorítja.

2. dallam /AP 11253/

$\text{♩} = 108$

Bújj, bújj, zöld ág, zöld leve- lecske,

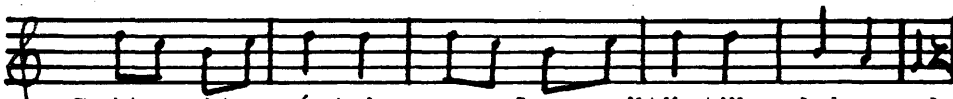

Nyitva van az aranykapu, csak bújzatok rajta!

Nyisd ki rózsám kapudat, kapudat,

Hagy ke-rüljem váradat, váradat,

Szita pita péntek, szerelem csütörtök, dobszerda

3. dallam /AP 11042/

♩ = 92

Seje-haja ország, körülvettem két szekér gombát,
A gombának háromféle fajtát, a legennek
két vadalma -fáját.

4. dallam /AP 11042/

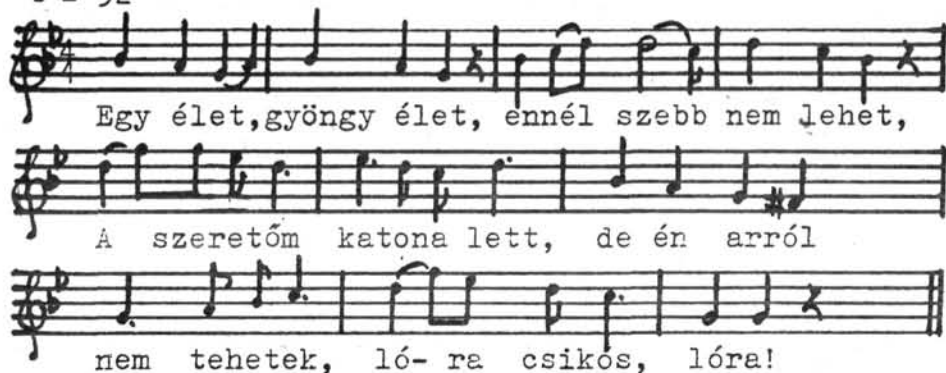
♩ = 92

Gyertek lányok a szőlőbe, szedjünk szőlőt
zsebkendőnkbe, csörgős diót a zsebünkbe,
hagy csörögjön ez a dió a zsebünkbe!

5. dallam /AP 11042/

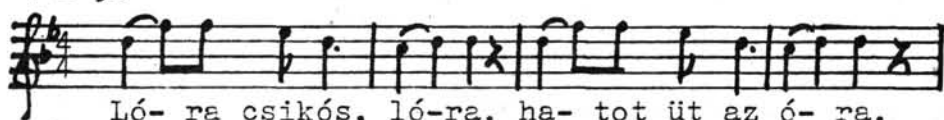
♩ = 92

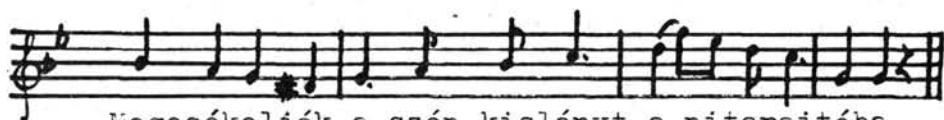
Egy élet, gyöngy élet, ennél szebb nem lehet,
A szeretőm katona lett, de én arról
nem tehetek, ló-ra csikos, lóra!

6. dallam /AP 11042/

♩ = 92

Ló-ra csikós, ló-ra, ha-tot út az ó-ra,

Megcsókolják a szép kislányt a pitarajtóba.

7. dallam /AP 11042/.

♩ = 126

Lóra csikós, lóra, hatot út az óra,

Megcsókolják a szép lányt a pitarajtóba.

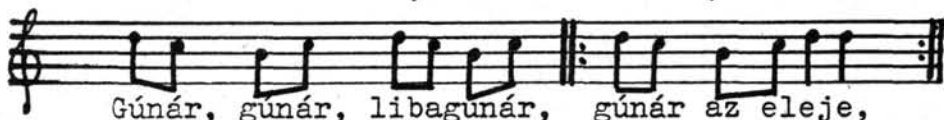
8. dallam /AP 11042/

♩ = 120

Háton vannak a mi ludaink,

Három fehér, három fekete,

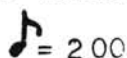
Gúnár, gúnár, libagúnár, gúnár az eleje,

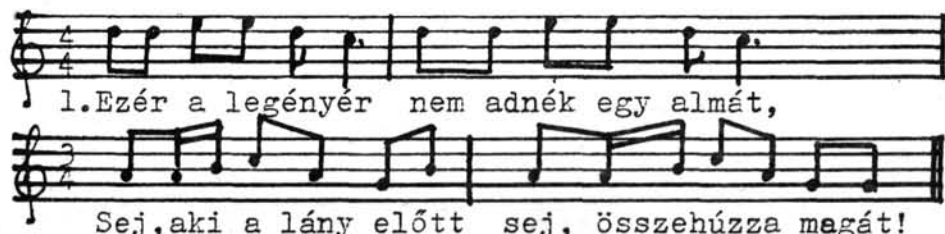
szabad a mezeje,

Akinek nincs párja, a lesz a gúnárja!

9. dallam /AF 11044/

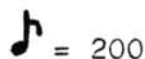
 = 200

1. Ezér a legényér nem adnék egy almát,
Sej, aki a lány előtt sej, összehúzza magát!

2. Összehúzza magát, eltátja a száját,
Sej, egye meg a fene sej, azt a málészáját!

10. dallam /AF 11044/

 = 200

1. Túl a Tiszán, Tiszaháton, alma terem
minden ágon. Ott jó szeretőt tartani,
mert van mivel csalogatni.

2. Én is adtam egy kislánynak, kifecsegte az anyjának
Megállj kislány, az angyalát, nem kapsz többet
piros almát!

3. Három házban hat kemence,
Körüljártam, még sincs este,
Ha nincs este, van menyecske,
Uccu kincsem, teremtette!

5. Elmehetsz már, kényes kutya,
Elég széles ez az utca!
Kitörhet mán a nyavalya,
Ha én rád nézek valaha!

4. Elment a pap almát lopni,
Elfelejtett zsákokot vinni.
Leterítette a rizát,
Arra szedett piros almát.

6. Egy kapuba sokan ülnek,
Azt is tudom, mit beszélnek.
Csak énrolam hajcsák a szót,
Magam felől nem hallok jót.

(A 3. versszaktól kezdődően a nyilvántartási szám: Akt.: T/638.)